

The Role of Mediatory Factors of Hope and Forgiveness in Personality Traits Effect on Marital Satisfaction of Couples on the Verge of Divorce

Mohammad Reza Saffarian Tosi^{1*}, Mohammad Savabi², Gholamreza Khouei Nejad³

1. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Islamic Azad University, Mashhad branch, Mashhad, Iran

2. Ph.D. Student of Consultation. Islamic Azad University, Mashhad branch. iran.

3. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Islamic Azad University, Mashhad branch, Mashhad, Iran

Abstract

The main objective of this study was to investigate the role of mediatory factors of personality traits, hope and forgiveness in marital satisfaction of couples on the verge of divorce. The methodology used in this study was correlation method and the statistical sample included married couples on the verge of divorce in Mashhad, Iran, which 180 couples from counseling centers were selected in random. For data collection purpose, four questionnaires were used, including Five Factor Model of NEO Personality Inventory Revised (60-question form), Enrich Marital Satisfaction Scale (47-question form), Family Forgiveness Scale, by Pollard et al. and Schneider's Hope scale (1991). Data analysis was performed by applying the statistical method of analysis with recursive models. Results confirmed the desired evaluation of the investigation model. They also revealed that sense of duty has a positive and significant effect and neuroticism has a negative and significant impact on the marital satisfaction. Also, hope and forgiveness have mediatory roles in this relationship. Moreover, results showed the positive and significant effect of experientialism on the marital satisfaction but hope and forgiveness, as personality traits, have no mediatory roles in this relation. therefore consequence, neuroticism and sense of duty have effect on the marital satisfaction through hope and forgiveness, as personality traits. each of three variables including personality traits, hope and forgiveness can result in increasing the marital satisfaction of married couples on the verge of divorce.

Key words: Personality Traits, Forgiveness, Hope, Marital Satisfaction of Couples

---

*. safareyan1397@gmail.com

نقش واسطه‌ای بخشش و امید در تأثیر گذاری ویژگی‌های شخصیتی بر رضایت زناشویی زوجین در معرض طلاق

محمد رضا صفاریان طوسی^{۱*}، محمد ثوابی^۲، غلامرضا خوی نژاد^۳

۱- استادیار، گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران

safareyan1397@gmail.com

۲- دانشجوی دکتری مشاوره دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، ایران.

mosavabi88@gmail.com

۳- استادیار، گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران (استاد مشاور)

rkhoy@yahoo.com

چکیده

این پژوهش باهدف بررسی نقش عوامل واسطه‌ای بخشش و امید در تأثیر گذاری ویژگی‌های شخصیتی بر رضایت زناشویی انجام شد. لذا از بین زوجین در معرض طلاق شهرستان مشهد به شیوه تصادفی در دسترس نمونه‌ای باحجم ۱۸۰ زوج مراجعه کننده به مراکز مشاوره انتخاب شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از چهار پرسش‌نامه پنج‌عاملی شخصیتی نئو (فرم ۶۰ سوالی)، رضایت زناشویی اینریچ (فرم ۴۷ سوالی)، مقیاس سنجش بخشودگی پولارد و همکاران و مقیاس امید شناسی استفاده شد. تحلیل داده‌ها با روش آماری تحلیل مسیر با مدل‌های برگشتی انجام شد. یافته‌ها ضمن تایید برآزش مطلوب مدل پژوهش نشان دادند وظیفه‌شناسی تأثیر مثبت و معنی‌دار و روان‌آزردگی تأثیر منفی و معنی‌دار بر رضایت زناشویی دارند. همچنین امید و بخشش نیز بین وظیفه‌شناسی و روان‌آزردگی و رضایت زناشویی اثر میانجی دارند. نتایج نشان دادند ضمن تأثیر مثبت و معنی‌دار تجربه‌گرایی بر رضایت زناشویی عامل‌های امید و بخشش نیز اثر میانجی نداشته‌اند. بنابراین یافته‌های پژوهش نشان داد که روان‌آزردگی و وظیفه‌شناسی از طریق امید و بخشش بر رضایت مندی زناشویی تأثیر گذار هستند و هر سه متغیر ویژگی‌های شخصیتی، امید و بخشش می‌توانند تأثیر بر رضایت مندی زناشویی زوجین در معرض طلاق داشته باشند.

واژه‌های کلیدی: ویژگی‌های شخصیتی، بخشش، امید، رضایت مندی زناشویی، زوجین در معرض طلاق.

مقدمه

امروزه موج تازه‌ای از مطالعات، متوجه بررسی عوامل معنوی و روان‌شناسی مثبت‌نگر بر رضایت زناشویی زوجین در معرض طلاق شده است. با توجه به افزایش ناسازگاری‌های مشاهده شده در زندگی زوجین (هالفورد و اسنایدر ۲۰۱۲؛ به نقل از: سپهوند، رسول‌زاده طباطبایی، بشارت، الهیاری، ۱۳۹۳) و افزایش ازدواج‌های در معرض طلاق، سبب حجم فراوانی از پژوهش‌ها در رضایت زناشویی شده است. (وینچ و اسپنیر^۱، به نقل از ماهرمفرد، ۱۳۹۶) معتقدند که رضایت زناشویی^۲ انطباق بین وضعیت موجود و وضعیت مورد انتظار است. رضایت زناشویی یک تجربه شخصی در ازدواج است که در اثر عوامل مختلفی در زندگی زناشویی ایجاد می‌شود و این احساس نقش مهمی در کارکرد بهنجار خانواده دارد (جیانگ و همکاران، ۲۰۱۵). برخی از مطالعات (هامبد، دونلان، آیگون، مک گیو و بارت، ۲۰۱۰؛ جلیلی، بخشایش و فارسی نژاد، ۱۳۸۸ و شاهمرادی، ۱۳۹۵) که در زمینه افزایش رضایت‌مندی زناشویی و عوامل زمینه ساز طلاق صورت گرفته نقش ویژگی‌های شخصیتی زوجین را مهمترین ریشه‌های طلاق می‌دانند. ویژگی‌های شخصیتی عاملی اثرگذار بر رفتارهای آشکار و نهان انسان است (گل‌پرور، ۱۳۹۷). شاکریان، فاطمی و فرهادیان (۲۰۱۰) با اشاره به پژوهش‌های متعدد انجام شده در این زمینه، بر این نکته تاکید دارند که رضایت زناشویی بیش از همه، از ویژگی‌های شخصیتی زوجین متأثر است. سولومون و جکسون (۲۰۱۴) نیز در پژوهشی نشان دادند که ویژگی‌های شخصیتی پیش‌بینی‌کننده‌های مهمی برای رضایت‌مندی زناشویی و طلاق است و از بین

ویژگی‌های شخصیتی، روان‌آزردگی می‌تواند پیش‌بینی‌کننده قوی برای شناسایی زوجین در معرض طلاق باشد. همچنین ویژگی‌های شخصیتی وظیفه‌شناسی بر رضایت زناشویی اثرگذار است. (شاهمرادی، ۱۳۹۵؛ عباسی، رسول‌زاده طباطبایی، کبیر، ابراهیم پور و عباسی، ۱۳۸۹). افراد وظیفه‌شناس برای حفظ و ثبات روابط زناشویی خود تلاش هدفمند بیشتری انجام می‌دهند و تعهد شخصی (جارویس، ۲۰۰۶)، نیاز به پیشرفت (بوچارد، لوسیر، سابورین ۱۹۹۹) و کنترل تکانه (کردک، ۱۹۹۳) که یکی از ویژگی‌های این افراد است، آنها را به سمت بهبود روابط سوق می‌دهد. وظیفه‌شناسی پایین، احتمال بروز رفتارهای ضداجتماعی، استرس‌های زناشویی با روی آوردن به الکل و خشونت فیزیکی را افزایش می‌دهد (هارت، داتن و نیولاو^۳، ۱۹۹۹ به نقل از صادقی، ۱۳۹۴) و رضایت زناشویی را کاهش دهد. ویژگی شخصیتی تجربه‌گرایی هم به دلیل تجربه عمیق تر هیجان‌های مثبت و منفی (گروسی فرشی، ۱۳۷۶) عامل مهم در رضایت زناشویی است (جلیلی و همکاران، ۱۳۸۸، شاهمرادی، ۱۳۹۵). و از طرفی نتایج پژوهش (کافمن، ۲۰۱۱) نشان داده است که این ویژگی بر رضایت زناشویی ارتباط معنی‌داری ندارد. از آنجا که این سه ویژگی شخصیتی در اکثر پژوهش‌ها به عنوان عوامل اثرگذار بر رضایت‌مندی زناشویی شناخته شده است، در این پژوهش به عنوان عوامل پیش‌بیننده رضایت‌مندی زناشویی مورد مطالعه قرار گرفت.

علاوه بر ویژگی‌های شخصیتی، متغیرهای زیادی از بعد معنویت محور و روان‌شناسی مثبت‌نگر بر رضایت زندگی زناشویی مورد توجه قرار گرفته است. در اغلب پژوهش‌های انجام شده متغیرهای بخشش و امید بیشترین سهم را داشته‌اند (عیسی زادگان، سلمان پور،

^۱ Vinch & Spine.

^۲ marital satisfaction

^۳ Hart, S. D., Dutton, D. G., & New Love, T.

الون واسنایدر، ۲۰۰۰) و امید به آینده نیروی حافظ زندگی است. از نظر گروپمن (۲۰۰۵) یکی از مؤلفه‌های الگوی امید که محور دو مؤلفه دیگر نیز قلمداد می‌شود، هدف است. هدف در زندگی رابطه نیرومندی با رضایت‌مندی زناشویی دارد. نقش واسطه‌ای هدف در زندگی در رابطه جهت‌گیری دینی با شادی (سیلیک و کتکارت، ۲۰۱۴) تأیید شده و موجب افزایش رضایت زناشویی می‌شود. گروپمن (۲۰۰۵) امید را احساس وجد و نشاطی می‌داند که وقتی ما با چشم عقل راهی بسوی آینده بهتر می‌بینیم، تجربه می‌کنیم. امید موانع مهم و پرتگاه‌های عمیق را در طی مسیر تصدیق می‌کند. امید با چشمان باز به ما جرات می‌دهد که با شرایط خویش مواجهه شویم و ظرفیت غلبه بر آنها را داشته باشیم. اهمیت امید در زندگی انسان چنان است که قرآن کریم در آیات متعدد به طرح امید برای انسان می‌پردازد. برای نمونه، در سوره یونس (آیات ۷ و ۸) اشاره می‌کند، امید به آینده برتر در این دنیا و آخرت است که موجب می‌شود تا انسان باورها و عکس‌العمل‌های خود را تصحیح کند و به اصلاح و بهسازی اعمال و رفتار خود پردازد (منصوری، ۱۳۸۷). بنابراین در دین اسلام، امید یکی از پایه‌های معنویت و سرمایه معنوی محسوب می‌شود که نیروی عظیم و بی‌پایان رابه انسان عطا می‌کند که فراتر از سرمایه مادی و ماهیتی زاینده و تنظیم‌گراست (گل‌پرور، ۱۳۹۷). بنابراین استفاده از این سرمایه معنوی در افزایش رضایت‌مندی زناشویی مؤثر است.

بر اساس موارد مطرح شده، به نظر می‌رسد زوجین در معرض طلاق شهر مشهد (پایتخت معنوی کشور) که در یک بافت مذهبی و معنوی زندگی می‌کنند و گرایش به سرمایه‌های معنوی در زمان تعارضات و تنش‌های خانوادگی زیاده‌تری دارند، دو عامل معنوی امید

احمدی و قاسم‌زاده، ۱۳۹۵). بخشش در بهبود مشکلات روانی (خدایاری فرد و عابدینی، ۱۳۹۴)، افزایش صمیمیت، اعتماد در روابط زناشویی، حل مشکلات و رضایت زناشویی (غفوری، مشهدی، حسن آبادی، ۱۳۹۲؛ فینچام، بیچ و داویلا، ۲۰۰۴) بسیار موثر است. در واقع، بخشش عبارت است از: انگیزشی آگاهانه و ارادی که سبب کاهش کناره‌گیری، خشم و انتقام در مقابل فرد خطاکار می‌شود (دی بلاسیو و پروکتور، ۱۹۹۳)، احساسات مثبت را افزایش می‌دهد و جایگزین احساسات منفی می‌کند (مک اسکیل، ۲۰۱۲). در آیات متعددی از قرآن بر گذشت تأکید و عاملی برای تسکین و رسیدن به آرامش درونی دانسته شده است (حمید، کوچکی و حیات بخش ملایری، ۱۳۹۱). از طرفی دیگر در مورد مفهوم بخشش اتفاق نظر وجود ندارد (مک کولا، پارامونت و تورسن، ۲۰۰۰ به نقل از بهاری، ۱۳۸۸). پژوهش‌های حیدری (۱۳۸۴)، بورچارد و همکاران (۲۰۰۳) کردند بین بخشش و رضایت زناشویی رابطه معنی دار وجود ندارد. با توجه به نتایج تحقیقات متفاوت در جوامع مختلف و در نظر گرفتن بافت مذهبی شهر مشهد بررسی بیشتر اثر این عامل بر رضایت‌مندی زناشویی ضرورت دارد.

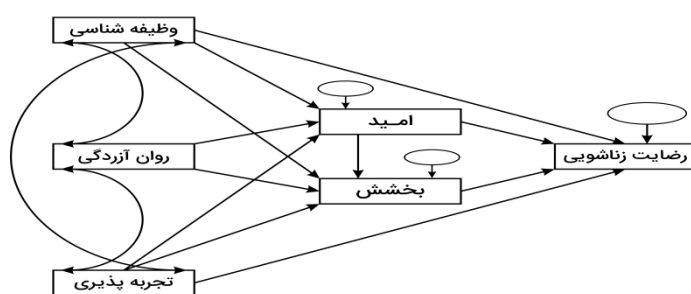
امید هم مانند بخشش بر کیفیت زندگی (کابرا، ونجلیستا، و تسلی، ۲۰۱۲) و رضایت زندگی زناشویی نقش مثبت و موثری دارد. امید، پیش‌بینی‌کننده رضایت از زندگی و شادکامی است (وناک و مارسینکفسکی، ۲۰۱۴). وایس و اسپریداکوس (۲۰۱۱) معتقد است، کاربست نظریه امید اسنایدر در روان‌درمانگری، منجر به شکل‌گیری و طراحی برنامه‌های مداخلاتی برای افزایش نظامند امید در مراجعان شده است. در امید، نگاه به آینده موج می‌زند (لوپز، فلویید،

¹ . Mc Coullough, Paramount and Thorsen

مستقیم بر بخشش دارد. ۶. تجربه‌گرایی اثر مثبت و مستقیم بر بخشش دارد. ۷. وظیفه‌شناسی اثر مثبت و مستقیم بر بخشش دارد. ۸. روان‌آزردگی اثر منفی و مستقیم بر امید دارد. ۹. تجربه‌گرایی اثر مثبت و مستقیم بر امید دارد. ۱۰. وظیفه‌شناسی اثر مثبت و مستقیم بر امید دارد. ۱۱. امید اثر مثبت و مستقیم بر بخشش دارد. و فرضیه‌های اثرات غیرمستقیم عبارت بوده از:

۱. وظیفه‌شناسی از طریق امید بر رضایت زناشویی اثر دارد. ۲. وظیفه‌شناسی از طریق بخشش بر رضایت زناشویی اثر دارد. ۳. روان‌آزردگی از طریق امید بر رضایت زناشویی اثر دارد. ۴. روان‌آزردگی از طریق بخشش بر رضایت زناشویی اثر دارد. ۵. تجربه‌گرایی از طریق امید بر رضایت زناشویی اثر دارد. ۶. تجربه‌گرایی از طریق بخشش بر رضایت زناشویی اثر دارد.

در نهایت، براساس مباحث و فرضیه‌های بحث شده، مدل پیشنهادی و مفهومی پژوهش مطابق شکل (۱) ارائه شد.

شکل ۱. مدل پیشنهادی پژوهش

مراکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی شهر مشهد در سال ۱۳۹۶ مراجعه کرده بودند. انتخاب نمونه به تعداد ۹۰ زوج زن و ۹۰ زوج مرد (یعنی ۱۸۰ نفر) به شیوه تصادفی در دسترس از بین زوجین مراجعه کننده به ۴ مرکز مشاوره با داشتن شرایط ورود به پژوهش انتخاب شدند. معیارهای ورود عبارت بودند از: ۱. زوج‌هایی

و بخشش تغییراتی را می‌تواند در نگرش‌ها، افکار و احساسات زوجین ایجاد کند و این نگرش و احساسات مثبت بر خواسته از سرمایه معنوی موجب رضایت‌مندی زناشویی و در نهایت کاهش طلاق شود. بر همین اساس هدف اصلی پژوهش این بود که اثر امید و بخشش را به عنوان عوامل میانجی بین ویژگی‌های شخصیتی (پیشایندها) و رضایت زناشویی مورد بررسی قرار دهد و متغیرهای مورد نظر را به صورت تعاملی و در قالب یک مدل مفهومی مد نظر قرار دهد تا زمینه قالب کاربردی برای مشاوره زناشویی زوج‌های متقاضی طلاق را ایجاد کند. بدین منظور فرضیه‌های اثرات مستقیم و غیرمستقیم این پژوهش به ترتیب زیر تنظیم شده اند:

۱. وظیفه‌شناسی اثر مثبت و مستقیم بر رضایت زناشویی دارد. ۲. تجربه‌گرایی اثر مثبت و مستقیم بر رضایت زناشویی دارد. ۳. امید اثر مثبت و مستقیم بر رضایت زناشویی دارد. ۴. بخشش اثر مثبت و مستقیم بر رضایت زناشویی دارد. ۵. روان‌آزردگی اثر منفی و

روش

روش پژوهش، جامعه آماری و نمونه: این پژوهش، از نوع طرح‌های توصیفی-همبستگی و به شیوه تحلیل مسیر با مدل‌های برگشتی است. جامعه آماری این پژوهش تمامی زوجینی بودند که به دلیل وجود تعارض و درگیری شدید زناشویی (به منظور طلاق) به

انزارهای سنجش: پرسش‌نامه شخصیتی نئو^۲: این پرسش‌نامه شامل ۶۰ ماده است که براساس تحلیل عاملی نمرات فرم بلند که در سال ۱۹۸۶ اجرا شده بود، بدست آمده است. لانیون و گوداشتاين^۳ (لانیون و گوداشتاين ۱۳۸۲/ ۱۹۹۷) ترجمه قربانی، شاهی برواتی وارجمند) مطرح کرده است که برای هر عامل ۱۲ پرسش وجود دارد که این عوامل با توجه به دارا بودن بیشترین بار عاملی در ارتباط با صفت مورد نظر، انتخاب شده اند. شیوه نمره گذاری سؤالات به صورت لیکرت پنج گزینه‌ای کاملاً مخالفم (۰)، مخالفم (۱)، نظری ندارم (۲)، موافقم (۳) و کاملاً موافقم (۴) است. برخی پرسش‌ها به صورت معکوس نمره گذاری می‌شود. در ایران نتایج پژوهش حق شناس (۱۳۸۵) بر روی یک نمونه ۵۰۲ نفری در شیراز به این ترتیب بود: ضرایب آلفای کرونباخ برابر $N=0/81$ و $E=0/71$ ، $O=0/57$ ، $A=0/71$ ، $C=0/83$ و اعتبار آزمون در فاصله ۶ ماه برابر $N=0/53$ ، $A=0/6$ ، $O=0/76$ و $E=0/74$ گزارش شد (فحی آشتیانی، ۱۳۸۹).

پرسش‌نامه رضایت زناشویی (اینریچ^۴): فرم ۴۷ سؤالی این پرسش‌نامه توسط السون، فورینر و دراکمن (۱۹۸۲) ساخته شده است که ۱۱ خرده مقیاس دارد و نمره گذاری سؤالات به صورت ۰، ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ است. حداکثر نمره آزمودنی در این پرسش‌نامه برابر با ۴۶۰ است. نمره بالاتر نشان دهنده رضایت مندی بیشتر زناشویی است. السون و دیگران اعتبار این پرسش‌نامه را با روش ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۹۲ گزارش کرده اند. ضریب همبستگی پرسش‌نامه اینریچ با مقیاس‌های رضایت خانوادگی از ۰/۴۱ تا ۰/۶۰ و با مقیاس‌های رضایت زندگی از ۰/۳۳ تا ۰/۴۱ است که نشانه روایی سازه^۵ آن است. کل خرده مقیاس‌های پرسش‌نامه

که در زمان پژوهش متاهل بودند. ۲. زوج‌هایی که دچار اختلالات روانی - شخصیتی مزمن مانند اختلالات شخصیتی، افسردگی دو قطبی، روان گسستگی، اختلالات سلوکی نبودند. ۳. زوج‌هایی که حداقل یک سال سابقه زندگی مشترک داشتند. ۴. زوج‌هایی که طبق مصاحبه تشخیصی پرونده مشاوره ای، هر دو یا یکی به دلیل نارضایتی از زندگی زناشویی در معرض طلاق قرار داشتند و اقدام قانونی برای طلاق انجام نداده بودند. معیارهای خروج نیز عبارت بودند از: ۱. زوج‌هایی که مایل به اصلاح روابط خود نبودند. ۲. زوج‌هایی که یکی از آنها دچار رفتار اعتیادی یا مرتکب خشونت خانگی شده بودند. ۳. زوج‌هایی که سابقه چندین بار فرار از منزل، ترک شغل یا دچار اختلالات جسمی فلج کننده زندگی بوده و قادر به ادامه زندگی زناشویی نبودند. در این پژوهش با توجه به تعداد مسیرها (۱۰ مسیر)، تعداد واریانس‌های متغیرهای برونزاد (۳ متغیر)، و تعداد واریانس‌های خطای درون مدل (۳ خطا) تعداد ۱۶ پارامتر محاسبه گردید. با در نظر گرفتن پیشنهاد (کلین^۱، ۱۹۹۸، به نقل از بشلیده، ۱۳۹۳)، به ازاء هر پارامتر محاسبه شده برای آزمودن مدل دست کم نیاز به ۱۰ شرکت کننده وجود دارد با توجه به اینکه در این پژوهش پارامترهای مشاهده شده ۱۶ مورد است، حجم نمونه ۱۸۰ نفر در نظر گرفته شد (به ازاء هر پارامتر حدود ۱۲ آزمودنی در نظر گرفته شد). پس از اجرای پژوهش از بین پرسش‌نامه‌های توزیع شده حدود ۶۵ پرسش‌نامه به دلایل پاسخ تصادفی و عدم برگشت از روند کار، خارج و با حذف پرسش‌نامه‌های ناقص، در نهایت ۱۱۵ پرسش‌نامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای حفظ اصول اخلاقی از آنان خواسته شد از ذکر نام پرهیز کنند و با اطمینان از محرمانه بودن پاسخ‌ها با صداقت به سؤالات پاسخ دهند.

². neo-ffi

³. Lanyon & Goodstein

⁴. Enrich Marital Satisfaction Scale

⁵. Constrect validity

¹. Kline

نقل از خلجی، ۱۳۸۶) اعتبار آن از طریق بازآزمایی بعد از ۳ هفته ۰/۸۵ و برای زیر مقیاس تفکر عامل ۰/۸۱ برای مسیرها ۰/۷۴ گزارش کرده‌اند. (لوپز و اسنایدر، ۲۰۰۷ به نقل از کوهساریان، ۱۳۸۷) همسانی درونی مقیاس را از طریق آلفای کرونباخ ۰/۷۴ تا ۰/۸۰ و ضریب اعتبار آن با روش بازآزمایی تا ۰/۸۰ گزارش کرده‌اند (نصیری و جوکار، ۱۳۸۷).

روش اجرا و تحلیل: پس از انجام مجوزهای لازم و هماهنگی با مراکز مشاوره مورد مطالعه و داشتن معیارهای ورود، به صورت حضوری نسبت به توزیع پرسش‌نامه‌های تحقیق اقدام شد. به هنگام توزیع پرسش‌نامه‌ها به پاسخ‌دهندگان متعهد شد اطلاعات جمع‌آوری شده صرفاً برای انجام این پژوهش استفاده می‌شود و کاملاً محرمانه خواهد بود. برای آزمون مدل مفهومی پژوهش از روش تحلیل مسیر با مدل‌های برگشتی استفاده شد.

در این پژوهش جهت تعیین کفایت برازش الگوی پیشنهادی با داده‌ها، ترکیبی از شاخص‌های برازندگی مورد استفاده قرار گرفتند در نهایت، برای آزمون ضرایب اثرات غیر مستقیم در مدل و اثر متغیر میانجی، از آزمون بوت استراپ استفاده شد. معنی‌داری فرضیه‌های پژوهش در سطح ۰/۰۵ قرار داده شد و در نهایت داده‌های به دست آمده با استفاده از نرم افزار آماری نسخه ۲۲ Spss و ۲۲ Amos تحلیل شد. برای آزمون مدل مفهومی و فرضیه‌های پژوهش مفروضه‌هایی مطرح اند که قبل از تحلیل داده‌های مربوط، چهار مفروضه معادلات ساختاری شامل: داده‌های گمشده^۵، بررسی داده‌های پرت^۶، نرمال بودن^۷ و هم خطی چندگانه^۸ مورد بررسی قرار گرفتند که به ترتیب بیان می‌شوند. الف) داده‌های گمشده: در این پژوهش، از روش جایگزین کردن میانگین به جای داده‌های گمشده استفاده شد. ب) داده‌های پرت: به منظور یافتن داده‌های پرت

اینریج، زوج‌های راضی و ناراضی را متمایز می‌کند و این نشان می‌دهد که این پرسش‌نامه از روایی ملاک^۱ خوبی برخوردار است (ثنایی و براتی، ۱۳۷۹).

مقیاس سنجش بخشودگی^۲ (FFS): این مقیاس توسط پولارد^۳ و همکاران ساخته شد (غفوری و همکاران، ۱۳۹۲). سیف و بهاری آن را برای خانواده‌های ایرانی هنجاریابی و میزان سازی نمودند و اعتبار آن را ۰/۸۴ برآورد کردند. این مقیاس دارای ۵ خرده مقیاس (بعد) است: درک واقع بینانه، تصدیق خطا، جبران عمل ارتكابی، دلجویی کردن و احساس بهبودی و سبکبالی. این پرسش‌نامه دارای ۴۰ پرسش و دو بخش است که بخش نخست (پرسش‌های ۱ تا ۲۰)، بخشودگی را در خانواده‌های اصلی و والدین او و بخش دوم (پرسش‌های ۲۰ تا ۴۰) میزان بخشودگی را در خانواده‌های هسته‌ای (همسران) می‌سنجد. همچنین هر خرده مقیاس دارای ۸ پرسش چهارگزینه‌ای است. که گزینه الف، ۱ امتیاز و گزینه د، ۴ امتیاز دارد. میانگین ۱۲۱/۶ است و انحراف معیار آن ۲۳/۵ است. نمرات بالا در این مقیاس، نشان دهنده ی میزان بخشودگی بیشتر و نمرات پایین، نشان دهنده ی میزان بخشودگی کمتر است (سیف و بهاری، ۱۳۷۹).

مقیاس امید اشنایدر^۴: مقیاسی ۱۲ سؤالی و ۳ خرده مقیاس، با لیکرت ۸ درجه‌ای از کاملاً مخالف، نمره ۱ تا کاملاً موافق، نمره ۸ است. خرده مقیاس تفکر عامل شامل چهار سؤال ۲، ۹، ۱۰ و ۱۲، خرده مقیاس مسیرها شامل چهار سؤال ۱، ۴، ۷، ۸ و ۴ سوال ۳، ۵، ۶، ۱۱ به عنوان سوال‌های انحرافی است (پدرتی، ادواردز، لوتز، ۲۰۰۸). نمره گذاری سؤال‌های انحرافی که برای افزایش دقت آزمون است حذف می‌شود. بنابراین دامنه نمرات بین ۸ تا ۶۴ است. در اینجا ۸ پائین‌ترین نمره و ۶۴ بالاترین نمره محسوب می‌شود (اسنایدر، ۲۰۰۰ به

5. missing

6. outliers

7. normality

8. multi-co linearity

1. criterion validity

2. Family Forgiveness Scale

3. Pollard

4. Schneider's hope scale

۱۰ هستند و این نشان می‌دهد که بین متغیرها هم خطی چندگانه وجود ندارد.

یافته‌ها

یافته‌های مربوط به آزمون الگوی پیشنهادی پژوهش: برای آزمون الگوی پیشنهادی از تحلیل مسیر با مدل‌های برگشتی استفاده شد. الف) شناسایی مدل: در مدل پیشنهادی پژوهش، سه متغیر مستقل ویژگی شخصیتی روان رنجوری، تجربه گرایی و وظیفه‌شناسی وجود دارد. رضایت زناشویی متغیر وابسته و متغیرهای بخشش و امید متغیرهای میانجی هستند.

ب) برآورد مدل در دو گام صورت گرفت: ۱) بررسی برازندگی مدل پیشنهادی پژوهش که شامل شاخص‌های برازش است، و ۲) برآورد پارامترهای (ضرایب مسیر استاندارد). در جدول (۱) شاخص‌های برازندگی مدل پیشنهادی و اصلاحی پژوهش حاضر آورده شده است.

می‌توان، افرادی که نمره‌های آنها در کرانه‌های توزیع داده‌ها قرار می‌گیرد را شناسایی کرد (بشلیده، ۱۳۹۱). زمانی که متغیر ویژگی شخصیتی (تجربه گرایی)، به عنوان پیامد در نظر گرفته شدن نمرات ۱۲ نمره به عنوان داده‌های پرت شناسایی شدند که از تحلیل کنار گذاشته شدند. وقتی متغیر رضایت زناشویی به عنوان پیامد در نظر گرفته شد، نمرات ۱۳ نفر به عنوان داده‌های پرت شناسایی شدند که از تحلیل کنار گذاشته شدند. ج) نرمال بودن: در این پژوهش جهت بررسی نرمال بودن متغیرها از کجی و کشیدگی متغیرها استفاده شد. با توجه به معیار نرمال بودن، متغیرهای پژوهش همگی دارای قدر مطلق ضریب کجی کوچکتر از ۳ و قدر مطلق ضریب کشیدگی کوچکتر از ۱۰ هستند و لذا تخطی از نرمال بودن داده‌ها قابل مشاهده نیست. د) هم خطی چندگانه: همان طور که نتایج نشان می‌دهند، ارزش‌های تحمل به دست آمده برای متغیرها بالای ۰/۱۰ هستند و نشان دهنده عدم وجود هم خطی چندگانه بین متغیرها می‌باشند. همچنین، مقدار عامل تورم واریانس به دست آمده برای متغیرها کوچکتر از

جدول ۱. شاخص‌های مدل پیشنهادی و اصلاحی

شاخص‌های برازش متغیر	درجه آزادی	مجدور خی نسبی	GFI	AGFI	NFI	CFI	IFI	TLI	RAMSEA
الگوی پیشنهادی	۱	۱/۲۱۵	۰/۹۹۶	۰/۹۲۶	۰/۹۹۶	۰/۹۹۶	۰/۹۹۹	۰/۹۹۹	۰/۰۴۳
الگو اصلاحی	۲	۰/۹۸۲	۰/۹۹۷	۰/۹۴۰	۰/۹۹۷	۱/۰۰۱	۱/۰۰۲	۱/۰۰۱	۰/۰۰۱
حداقل مقدار قابل قبول	-	۳ و کمتر	۰/۹	۰/۹	به ۰/۹	بالا	به ۰/۹	به ۰/۹	۰/۸ و کمتر

حذف شدند و به منظور اصلاح برازش کامل، یک اصلاح روی مدل صورت گرفت. بین متغیرهایی که مقدار احتمال آنها بیشتر از ۰/۰۵ شده است رابطه معنی‌داری در سطح خطای ۵ درصد وجود ندارد و بایستی از مدل نهایی حذف شوند. علاوه بر این، شاخص‌های تعدیل در برونداد ۲۲- AMOS اصلاحاتی را در جهت ایجاد برازندگی بهتر داده‌ها پیشنهاد داده

همان طوری که نتایج مندرج در جدول (۱) نشان می‌دهد، بسیاری از شاخص‌های برازندگی مانند مجدور خی کای نسبی ($\chi^2/df = 1/215$)، شاخص نیکویی برازش تطبیقی ($AGFI = 0/926$)، و شاخص جذر برآورد واریانس خطای تقریب ($RMSEA = 0/043$) نشان می‌دهد که برازندگی مدل پیشنهادی خیلی خوب است. از آنجا که مسیرهای غیر معنی‌دار از الگوی پیشنهادی

برازش مقایسه‌ای (CFI= ۱/۰۰۱) در حد مطلوبی قرار دارند که مدل اصلاحی به طور معنی‌داری برانزده داده‌ها است و از برازندگی کاملاً قابل قبولی برخوردار است. بنابراین مدل مفهومی پژوهش تایید شد و بر این اساس می‌توان اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها را بررسی کرد.

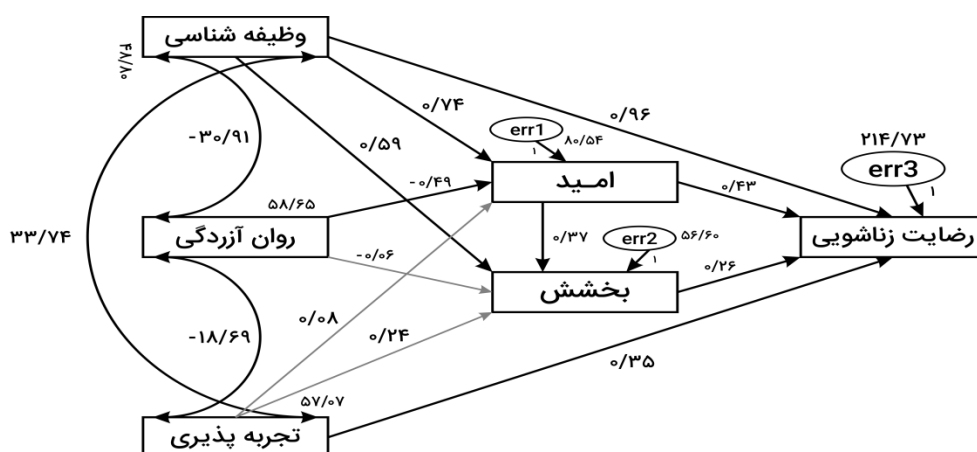
برآورد پارامترهای مدل پیشنهادی پژوهش: جدول (۲) پارامترهای مربوط به اثرات مستقیم متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

بود. بدین ترتیب بعد از اعمال تغییرات، مدل اصلاح شده ونهایی (مدل ۲) مورد آزمون قرار گرفت.

نتایج جدول (۱) نشان می‌دهد همه شاخص‌های برازندگی مانند مجذور کای نسبی ($\chi^2/df = ۰/۹۸۲$)، شاخص نیکویی برازش تطبیقی (AGFI= ۰/۹۴۰)، شاخص بنتلر-بونت یا شاخص نرم شده برازندگی (NFI= ۰/۹۹۷)، شاخص جذر برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA=۰/۰۰۱)، شاخص نیکویی برازش (GFI= ۰/۹۹۷)، شاخص تاکر-لوئیز (TLI=۱/۰۰۱)، شاخص برازندگی فزاینده (IFI=۱/۰۰۲) و شاخص

جدول ۲. پارامترهای اثرات مستقیم بین متغیرهای پژوهش در مدل نهایی

پارامترها	فرضیه	برآورد استاندارد	خطای معیار	نسبت بحرانی	سطح معنی داری	نتیجه آزمون
از امید به رضایت زناشویی	اول	۰/۲۵۰	۰/۱۶۱	۲/۶۸۴	۰/۰۰۷	تایید شد
از بخشش به رضایت زناشویی	دوم	۰/۱۴۸	۰/۱۸۲	۱/۴۳۲	۰/۱۵۲	تایید نشد
از وظیفه‌شناسی به رضایت زناشویی	سوم	۰/۳۱۸	۰/۳۱۹	۳/۰۰۶	۰/۰۰۳	تایید شد
از تجربه پذیری به رضایت زناشویی	چهارم	۰/۱۶۲	۰/۲۴۰	۱/۴۶۲	۰/۰۴۱	تایید شد
از وظیفه‌شناسی به امید	پنجم	۰/۴۲۲	۰/۱۸۲	۴/۰۴۸	۰/۰۰۱	تایید شد
از روان آزرده‌گی به امید	ششم	-۰/۳۰۵	۰/۱۳۵	-۳/۶۰۷	۰/۰۰۱	تایید شد
از تجربه پذیری به امید	هفتم	۰/۰۵۱	۰/۱۴۵	۰/۵۵۶	۰/۵۷۸	تایید نشد
از وظیفه‌شناسی به بخشش	هشتم	۰/۳۴۳	۰/۱۶۳	۳/۵۹۷	۰/۰۰۱	تایید شد
از روان آزرده‌گی به بخشش	نهم	-۰/۰۳۹	۰/۱۱۹	-۰/۵۱۴	۰/۶۰۷	تایید نشد
از تجربه پذیری به بخشش	دهم	۰/۱۵۲	۰/۱۲۲	۱/۹۷۴	۰/۰۴۸	تایید شد
از امید به بخشش	یازدهم	۰/۳۸۰	۰/۰۷۹	۴/۷۳۳	۰/۰۰۱	تایید شد

شکل ۲. برونداد مدل پژوهش

آزمون فرضیه‌های پژوهش به ترتیب بیان شده‌اند که ۹ فرضیه تایید شد. نتایج نشان دادند که مسیرهای مستقیم

همان طور که نتایج مندرج در جدول و شکل (۲) نشان می‌دهد، اثرات مستقیم، سطح معنی‌داری و نتیجه

ویژگی‌های شخصیتی (وظیفه‌شناسی، تجربه‌پذیری) و امید به رضایت زناشویی اثر مثبت و معنی‌دار و همچنین روان‌آزردگی به امید اثر منفی و مستقیم داشتند. همچنین فرضیه دوم (بخشش به رضایت زناشویی)، فرضیه هفتم (تجربه‌پذیری به امید) و فرضیه نهم (روان‌آزردگی به بخشش) تایید نشدند.

جدول ۳. نتایج بوت استراپ برای مسیرهای واسطه‌ای و نتایج فرضیه‌های اثرات غیرمستقیم

مسیر	فرضیه	مقدار	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
روان‌آزردگی ← امید ← رضایت زناشویی	اول	-۰/۰۹۴	۰/۰۰۱	تایید شد
روان‌آزردگی ← بخشش ← رضایت زناشویی	دوم	-۰/۰۰۶	۰/۰۴۱	تایید شد
وظیفه‌شناسی ← امید ← رضایت زناشویی	سوم	۰/۱۳۶	۰/۰۰۱	تایید شد
وظیفه‌شناسی ← بخشش ← رضایت زناشویی	چهارم	۰/۱۳۰	۰/۰۲۵	تایید شد
تجربه‌پذیری ← امید ← رضایت زناشویی	پنجم	۰/۰۱۵	۰/۵۳۶	تایید نشد
تجربه‌پذیری ← بخشش ← رضایت زناشویی	ششم	۰/۰۲۳	۰/۰۹۹	تایید نشد

شخصیتی، متغیرهای بخشش و امید هم بیشترین سهم را در افزایش رضایت‌مندی زناشویی داشته‌اند. در جامعه ایرانی امید و بخشش، سرمایه معنوی محسوب می‌شوند که نیروی عظیم و بی‌پایان رابه انسان عطا می‌کنند و فراتر از سرمایه مادی و ماهیتی زاینده و تنظیم‌گر (گل پرور، ۱۳۹۷) عمل می‌کنند. براساس نتایج این پژوهش، امید بارضایت زناشویی و بخشش اثر مثبت و معنی‌دار داشت. همچنین امید بین ویژگی‌های شخصیتی روان‌آزردگی و وظیفه‌شناسی بر رضایت زناشویی اثر میانجی دارد. این یافته‌ها با پژوهش‌های (وناک و مارسینکفسکی، ۲۰۱۴؛ عیسی زادگان و همکاران، ۱۳۹۵) همسو است که نشان دادند امید متغیر موثری برای افزایش رضایت‌مندی زناشویی است. در تبیین آن می‌توان گفت که طبق دیدگاه‌های نظری، امید متغیری است که می‌تواند به طور مستقیم و غیرمستقیم میزان رضایت‌مندی افراد از زندگی‌شان را تحت تأثیر قرار دهد و یک ویژگی و سرمایه مهم معنوی و روان‌شناختی است که بر رضایت زناشویی زوجین در معرض طلاق تأثیر می‌گذارد. امید، پیش‌بینی‌کننده رضایت از زندگی و شادکامی (وناک و مارسینکفسکی، ۲۰۱۴) و

به منظور بررسی نقش میانجی امید و بخشش در رابطه ویژگی‌های شخصیتی و رضایت زناشویی، اثرات غیرمستقیم و سطح معنی‌داری این تأثیر بر اساس روش بوت استراپ محاسبه شد. جدول (۳) نتیجه آزمون فرضیه‌های مربوط به اثرات غیرمستقیم پژوهش را نشان می‌دهد. نتایج نشان دادند که امید از میان سه متغیر شخصیتی، بین روان‌آزردگی و وظیفه‌شناسی و بخشش بین وظیفه‌شناسی و رضایت زناشویی به عنوان عوامل میانجی اثرگذار بودند.

بحث:

هدف این پژوهش نقش واسطه‌ای امید و بخشش در تأثیر ویژگی‌های شخصیتی بر رضایت‌مندی زناشویی زوجین در معرض طلاق بود. رضایت زناشویی نقش مهمی در کارکرد بهنجار خانواده و در نهایت باعث کاهش ناسازگاری‌ها و طلاق در جامعه می‌گردد. رضایت زناشویی بیش از همه، از ویژگی‌های شخصیتی زوجین متاثر است. علاوه بر نقش ویژگی‌های

بر کیفیت زندگی نقش مثبت و موثری دارد (کابرال و همکاران، ۲۰۱۲) از آنجا که زوجین در معرض طلاق نگاه به آینده راندارند و به خطاهای گذشته می‌نگرند. در امید، نگاه به آینده وجود دارد و تمایل کلی به ساختن آینده و پاسخ مثبت، نگرش‌های مثبت کلی به آینده خویش همراه با تلاش فعالانه تر برای نتیجه آتی مثبت است. بر این اساس، امید به آینده نیروی حافظ زندگی می‌شود و می‌تواند زمینه بخشش خطاهای زندگی و افزایش رضایت‌مندی زناشویی را فراهم کند. همچنین در تبیین اثرمیانجی امید بین روان رنجوری و رضایت زناشویی می‌توان گفت یکی از مؤلفه‌های الگوی امید که محور دو مؤلفه دیگر نیز قلمداد می‌شود، هدف است. هدف در زندگی، یکی از سازه‌هایی است که می‌توان آن را به عنوان میانجی، در رابطه ویژگی‌های شخصیتی با رضایت زناشویی در نظر گرفت. هدف در زندگی رابطه نیرومندی با رضایت‌مندی زناشویی دارد. نقش واسطه‌ای هدف در زندگی در رابطه جهت‌گیری دینی با شادی (سیلیک و کتکارت ۲۰۱۴) تأیید شده است. بنابراین، امید به زندگی به عنوان یک نیروی درونی است که می‌تواند باعث غنای زندگی شود و افراد را قادر سازد که چشم‌اندازی فراتر از وضعیت کنونی و نابسامان درد و رنج خود را ببینند. بر این اساس امید می‌تواند به عنوان عامل واسطه‌ای قوی بین روان آزرده‌گی و رضایت‌مندی زناشویی اثرگذار باشد و به حل مناسب تعارضات زناشویی کمک کند و این احتمال را می‌توان مطرح کرد که روان آزرده‌گی هنگامی به نارضایتی زناشویی منجر می‌شود که امید زوجین کاهش یابد. بنابراین اگر امید زوجین تقویت شود با وجود روان آزرده‌گی هم رضایت زناشویی قابل افزایش است. اما اگر امید آسیب ببیند، صرف نظر از ویژگی شخصیتی فرد، نارضایتی زناشویی امکان‌پذیر می‌شود.

نتایج پژوهش نشان داد، بخشش اثر مثبت و مستقیم بر رضایت زناشویی ندارد. بخشش بین ویژگی شخصیتی تجربه‌پذیری و رضایت زناشویی اثر میانجی معنی‌دار ندارد. همچنین بین ویژگی شخصیتی روان آزرده‌گی و بخشش اثر منفی و معنی‌دار وجود ندارد. این یافته با نتایج پژوهش غفوری و همکاران (۱۳۹۲)، فینچام و همکاران (۲۰۰۴) همسو نیست و با پژوهش‌های قبلی حیدری (۱۳۸۴)، بورچاردو دیگران (۲۰۰۳) همخوان است که مطرح کردند بین بخشش و رضایت زناشویی رابطه معنی‌دار وجود ندارد. در تبیین اثر مستقیم و غیرمستقیم این یافته‌ها از جنبه نظری می‌توان به ماهیت اضدادی بخشش اشاره کرد. با این که در مورد مفهوم بخشش اتفاق نظر وجود ندارد، برخی آن را عملی التیام بخش می‌دانند که می‌تواند به بهبود روابط، ابراز مناسب خشم، و التیام زخم‌های عاطفی کمک کند. عده‌ای نیز آن را دارای ماهیتی اضدادی می‌دانند یعنی هم موجب تقویت رفتار فرد خاطی و هم موجب رشد شخصی می‌شود. این خاصیت اضدادی بخشش (یعنی باور به اینکه بخشش موجب تقویت رفتار فرد خاطی می‌شود) برای زوجین در معرض طلاق و افراد روان رنجور با وجود تعارضات و باورهای غیرمنطقی شدید تر از زوجین عادی می‌تواند اثربخشش را بر رضایت‌مندی زناشویی کاهش دهد. در تبیین دیگر این یافته‌ها می‌توان گفت، با وجود رابطه معنی‌دار و مستقیم بخشش و رضایت زناشویی، اثر واسطه‌ای امید بر رضایت زناشویی قدرتمندتر از اثرمیانجی‌گری بخشش بر این متغیر است که این موضوع باعث می‌شود متغیر میانجی امید اثرمیانجی‌گری بخشش را در مدل کم‌رنگ کند و همچنین اثر ویژگی شخصیتی (وظیفه‌شناسی) از طریق بخشش بر رضایت زناشویی قدرتمندتر از اثر ویژگی شخصیتی (تجربه‌پذیری) بر این متغیر است که این موضوع باعث می‌شود

می‌دهد و این مساله رضایت مندی زناشویی را افزایش می‌دهد. همچنین بخشش زمینه تعهد زناشویی را در بحران‌های زندگی افزایش می‌دهد.

نتایج آماری نشان داد تجربه گرایی بر رضایت زناشویی و بخشش زوجین در معرض طلاق اثر مثبت و معنی دار دارد. این یافته‌ها با نتایج پژوهش شاکریان و همکاران (۱۳۹۰)، جلیلی و همکاران (۱۳۸۸) و شاهمرادی (۱۳۹۶) که نشان دادند تجربه پذیری بر رضایت مندی ارتباط معنی دار دارد همسو است و با نتایج پژوهش (کافمن، ۲۰۱۱؛ عباسی و همکاران، ۱۳۸۸) همسو نیست. در تبیین اثر مستقیم این یافته‌ها می‌توان گفت: ویژگی شخصیتی تجربه گرایی عامل مهمی در روابط زناشویی است. زوجین با ویژگی شخصیتی تجربه گرایی کم، باعث می‌شود، انعطاف پذیری، تفکر و اگر برای حل مسائل و مشکلات زناشویی نداشته باشند و به مسائل مختلف و متفاوت، دیدگاه یکسانی داشته باشند. این افراد عقاید و احساسات همسر خود را نادیده می‌گیرند و به دلیل عدم استقلال و ناتوانی در برخورد با مشکلات زندگی، همسر خود را در معرض اتهام قرار می‌دهند (جلیلی و همکاران، ۱۳۸۸). زوجین مرد وزنی که تجربه پذیری پایینی دارند، پاسخ‌های عاطفی آنان بسیار محدود است و این عوامل زوجین را بیشتر دچار تعارض و نارضایتی می‌کند و زمینه ساز جدایی عاطفی و طلاق می‌شود. زوجین تجربه پذیر یا منعطف هم درباره دنیای بیرونی و هم درباره دنیای درونی کنجکاو هستند و زندگانی آن‌ها از لحاظ تجربه غنی است. آن‌ها در زندگی زناشویی مایل به پذیرش عقاید جدید بوده و بیشتر و عمیق تر از افراد غیر منعطف هیجان‌های مثبت و منفی را تجربه می‌کنند (گروسی فرشی، ۱۳۷۶) و این مساله در تعارضات به بخشش و رضایت زوجین منجر می‌شود. بر اساس یافته‌ها، تجربه گرایی بر امید زوجین در معرض طلاق اثر

ویژگی شخصیتی (وظیفه شناسی) اثر ویژگی شخصیتی (تجربه پذیری) را در مدل کم رنگ کند.

نتایج آماری نشان داد وظیفه‌شناسی اثر مثبت و معنی بر رضایت زناشویی، بخشش و امید زوجین در معرض طلاق دارد. و همچنین امید و بخشش بین وظیفه‌شناسی و رضایت زناشویی اثر واسطه‌ای دارند. این بدین معنی است که وظیفه‌شناسی بالاتر موجب امید و بخشش بیشتر و همچنین رضایت زناشویی بیشتر می‌شود و علاوه بر اثر مستقیم، از طریق عامل واسطه‌ای امید و بخشش هم این اثر بر رضایت زناشویی قابل افزایش است. این یافته با نتایج پژوهش‌های شاهمرادی، ۱۳۹۵؛ عباسی و همکاران، ۱۳۸۹ همسو است. در تبیین آن می‌توان به این موارد اشاره کرد که زوجین وظیفه شناس افرادی هدفمند، با اراده و مصمم هستند که برای حفظ و ثبات روابط زناشویی خود تلاش هدفمند بیشتری انجام می‌دهند و تعهد شخصی که یکی از ویژگی‌های این افراد است، آنها را به این سمت سوق می‌دهد که در جهت بهبود روابط خود تلاش کنند (جارویس، ۲۰۰۶). همچنین قادر هستند تکانه‌های خود را به شکلی مناسب کنترل کنند و رفتارهای نابهنجار مانند مصرف مواد مخدر، پر خاشگری فیزیکی و خیانت به همسر در آنها کمتر مشاهده می‌شود (کردک، ۱۹۹۳). تلاش هدفمند، تعهد و اراده از مولفه‌های مشترک وظیفه‌شناسی و امید می‌باشند که به عنوان عامل واسطه‌ای می‌توانند رضایت مندی زناشویی زوجین در معرض طلاق را افزایش دهند. همچنین کنترل تکانه‌ها و تعهد که از مولفه‌های وظیفه‌شناسی است که می‌تواند رضایت مندی زوجین را افزایش دهد. در تبیین اثر مستقیم وظیفه‌شناسی بر بخشش و اثر میانجی بخشش بین وظیفه‌شناسی و رضایت مندی می‌توان به این موارد اشاره داشت که وظیفه‌شناسی به دلیل تعهد و کنترل تکانه‌هایی مثل خشم، توانایی بخشش در قبال خطاهای زندگی را به زوجین

مثبت و معنی دار ندارد. همچنین امیدوبخشش در رابطه بین تجربه گرایی و رضایت زناشویی اثر میانجی ندارند. در تبیین اثر غیرمستقیم این یافته‌ها می‌توان این احتمال را مطرح کرد که اثر وظیفه‌شناسی از طریق امیدوبخشش بر رضایت زناشویی قدرتمندتر از اثر تجربه پذیری بر این متغیر است که این موضوع باعث می‌شود ویژگی شخصیتی (وظیفه‌شناسی) اثر ویژگی شخصیتی (تجربه‌پذیری) را در مدل کم رنگ کند. همچنین از جنبه نظری می‌توان به ماهیت متناقض تجربه‌پذیری اشاره کرد. نتایج گزارش شده در مورد رابطه ویژگی شخصیتی تجربه‌پذیری نسبت به تجارب نو و رضایت زناشویی بسیار متفاوت و متناقض بوده‌اند. برخی از پژوهش‌ها، رابطه معنادار بین تجربه‌پذیری و رضایت زناشویی نیافته‌اند. ویژگی‌های افراد تجربه‌پذیر مثل: کنجکاوی، تمایل به تنوع طلبی و تجربه بیشتر هیجان‌های منفی زمینه‌ناامیدی و نارضایتی را افزایش می‌دهد به طوری که عامل‌های امیدوبخشش هم نمی‌تواند به عنوان میانجی اثرگذار باشد.

باتوجه به یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که مدل نهایی از برازندگی مطلوبی برخوردار است. پیام کاربردی پژوهش در تبیین یافته‌های حاصل از مدل واسطه‌ای امیدوبخشش این است از آنجا که در این پژوهش از میان سه متغیر شخصیتی، دو متغیر روان‌آزردگی و وظیفه‌شناسی از طریق امیدوویک متغیر وظیفه‌شناسی از طریق بخشش بر رضایت زناشویی اثر می‌گذارند. اگر این متغیرها تنها و اجدا اثر مستقیم بر رضایت زناشویی بودند، تنها چاره برای افزایش رضایت زناشویی، تلاش جهت کاهش روان‌آزردگی و افزایش وظیفه‌شناسی بود. تحت چنین شرایطی، مداخله‌های آزمایشی باید این دو متغیر را در معرض تغییر قرار دهند. اما باتوجه به این که روان‌آزردگی و وظیفه‌شناسی از طریق امیدوبخشش بر رضایت‌مندی

زناشویی بر زوجین در معرض طلاق مرتبط هستند، ایجاد تغییر در این صفات و یا امیدوبخشش و یا انجام مداخله در هر سه متغیر می‌تواند موجب افزایش رضایت‌مندی زناشویی شود. بنابراین، یافته‌های حاصل از مدل، اطلاعات بیشتری در اختیار پژوهشگر جهت دستکاری متغیر وابسته قرار می‌دهد و محققین را در طراحی یک پژوهش آزمایشی جهت افزایش رضایت زناشویی زوجین در معرض طلاق کمک می‌نماید. همچنین با توجه به بافت مذهبی و معنوی جامعه ایرانی بخصوص شهر مشهد، فعال نمودن سرمایه‌های معنوی امیدوبخشش در کاهش تعارضات و افزایش رضایت‌مندی زناشویی تأثیرات بسزایی دارد.

در این پژوهش محدودیت‌ها، شامل نوع نمونه-گیری در دسترس و داوطلبانه و تعمیم‌پذیری نتایج است که در مورد زوجین در معرض طلاق اجرا گردید و با احتیاط در سایر گروه‌ها قابلیت تعمیم دارد. همچنین در این پژوهش با توجه به ماهیت همبستگی و اجرای مقطعی آن، نمی‌توان به این پرسش پاسخ داد که آیا ویژگی‌های شخصیتی، علت برون‌دادهای رابطه، از جمله رضایت زناشویی هستند، بر اساس نتایج این تحقیق پیشنهاد می‌شود در طراحی یک پژوهش آزمایشی جهت کاهش نارضایتی زناشویی استفاده گردد. و پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی از ادبیات غنی در دین اسلام به منظور یافتن دیگر منابع معنوی (برای مثال صبر، توکل، قنوت) و بررسی اثربخشی آنها استفاده شود. همچنین در پژوهش‌های آتی از طرح‌های طولی به منظور بررسی اثر ویژگی‌های شخصیتی، امید و بخشش بر پیامدهای رضایت زناشویی استفاده شود و بر اساس یافته‌های این پژوهش و یافته‌های متناقض سایر پژوهش‌ها در مورد اثر بخشش و تجربه‌پذیری در پژوهش‌های بعدی بیشتر مورد مطالعه قرار گیرند. از آنجا که اثر وظیفه‌شناسی به صورت مستقیم

اختلالات کودکان ونوجوانان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

خلجی، ط. (۱۳۸۶). بررسی رابطه بین امید، منبع مهارت تحصیلی و موفقیت تحصیلی دوره پیش دانشگاهی شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی. دانشکده روانشناسی، دانشگاه الزهرا.

سیف، س.، و بهاری، ف. (۱۳۷۹). هنجاریابی و استاندارد سازی مقیاس سنجش بخشودگی برای خانواده‌های ایرانی. طرح مصوب پژوهشی معاونت پژوهشی دانشگاه الزهرا.

سپهوند، ت.، رسولزاده طباطبایی، ک.، بشارت، م. ع.، و الهیاری، ع. (۱۳۹۳). مقایسه مدل زوج درمانگری تلفیقی مبتنی بر خودتنظیم‌گری دلبستگی با مدل غنی سازی زناشویی انریچ در افزایش رضایت زناشویی و بهزیستی روانشناختی زوجین. مجله روانشناسی معاصر، ۹، ۷۰-۵۵.

شاهمرادی، س. (۱۳۹۵). پیش‌بینی طلاق بر اساس صفات شخصیتی، اختلالات روانی و ویژگی‌های جمعیت شناختی. فصل‌نامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده، ۳۵، ۸۰-۶۱.

شاکریان، ع.، فاطمی، ع.، و فرهادیان، م. (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی با رضایتمندی زناشویی. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان، ۱، ۹۲-۹۱.

صادقی، م. (۱۳۹۴). رابطه تشابه ویژگی‌های شخصیتی زوجین و رضایت زناشویی. مجله روانشناسی معاصر، ۱۰(۲)، ۸۲-۶۷.

صالحی، م. (۱۳۹۵). تأثیر امیددرمانگری اسلامی بر بهزیستی فاعلی افراد مبتلا به مالتیپل اسکلروسیس و مقایسه آن با امیددرمانگری مبتنی بر نظریه اسنایدر. مجله روانشناسی ودین، ۹(۳)، ۲۹-۵۰.

و غیرمستقیم از طریق عوامل میانجی امید و بخشش بیشتر از سایر ویژگی‌های شخصیتی است پیشنهاد می‌گردد این عامل برای زوجین در معرض طلاق بیشتر مورد مطالعه قرار گیرد.

منابع:

بشلیده، ک. (۱۳۹۱). روش‌های پژوهش و تحلیل آماری مثال‌های پژوهشی با SPSS و AMOS. اهواز: انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز.

بهاری، ف. (۱۳۸۸). تأثیر مداخله‌های امید محور، بخشش محور، و ترکیبی از این دو بر تعارضات زناشویی، تحریف‌های شناختی بین فردی زوج‌های متقاضی طلاق شهر اصفهان. پایان نامه دکتری. گروه مشاوره، دانشگاه اصفهان.

ثنایی، ب.، و براتی، ط. (۱۳۷۹). مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج، تهران: انتشارات بعثت.

جلیلی، ف.، بخشایش، ع.؛ و فارسی نژاد، م. (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و رفتار همسر آزاری. مجموعه چکیده مقالات پنجمین همایش مشاوره اسلامی، ۱۵۷-۱۵۶.

حمید، ن.، رحیم، و حیات بخش ملایری، ل. (۱۳۹۱). اثربخشی روان درمانی شناخت- رفتاری مذهب محور توأم با بازآموزی بخشودگی بر کاهش تعارضات زناشویی و افزایش رضایت از زندگی در زوجین. مجله روانشناسی ودین، ۵(۲)، ۳۴-۵.

حیدری، ا. (۱۳۸۴). بررسی رابطه بین میزان بخشش و رضایتمندی زناشویی زوج‌های ساکن تهران. پایان نامه کارشناسی روانشناسی. دانشکده روانشناسی، دانشگاه آزاد واحد خمین.

خدایاری فرد، م.، و عابدینی، ی. (۱۳۹۴). نظریه‌ها و اصول خانواده درمانی و کاربرد آن در درمان

- منصوری، خ. (۱۳۸۷). آثار و کارکرد امید در زندگی انسان. پایگاه مرکز فرهنگ و معارف قرآنی. ماهر مفرد، ر. (۱۳۹۶). آزمودن رابطه‌ی سبکهای دلبستگی با رضایت زناشویی با میانجیگری همدلی و بخشش. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- نصیری، ح.، و جوکار، ب. (۱۳۸۷). معناداری زندگی، امید، رضایت از زندگی و سلامت روان در زنان. *پژوهش زنان*. ۱۷۶-۱۵۷.
- Bouchard, G., Lussier, Y., & Sabourin, S. (1999). Personality and marital adjustment: Utility of the five-factor model of personality. *Journal of Marriage and Family*, 61, 651-660.
- Burchard, G.A., Yarhouse M.A. & Kilian, M. K., Worthington E.L. Jr., Berry J.W., and Conter D.E., (2003). A Study of Two Marital Enrichment Programs. *Journal of Psychology and Theology*. 2003.31 (3), 240-252.
- Caboral, M. F., Evangelista, L. S., & Whetsell, M. V. (2012). Hope in elderly adults with chronic heart failure: Concept analysis. *Investigation Y Education Enfermeria*, 30 (3), 406-411.
- Diblasio, F.A., & Proctor, B.B. (1993). Therapists and the Clinical Use of Forgiveness. *American Journal of Family Therapy*, 21, 175-187
- Fincham, F.D., Beach, S. R. H., & Davila, J. (2007). Forgiveness and conflict resolution in marriage. *Journal of Family Psychology*, 21(3): 54-25.
- Groopman, J. (2005). *The Anatomy of Hope: How People Prevail in the Face of Illness*. New York Times. Best Seller.
- Humbad, M. N., Donnellan, B., Iacono, W. G., McGue, M., & Burt S. A. (2010). Is spousal similarity for personality a matter of convergence or selection? *Journal of Personality and Individual Differences*, 49(7), 827 – 830.
- Jarvis, M. O. (2006). *The long term role of Newlywed conscientiousness and religiousness in marriage*. Unpublished
- عیسی زادگان، ع.، سلمان پور، ح.، احمدی، ع.، وقاسم زاده، ا. (۱۳۹۵). نقش تمایل به بخشش، قدردانی، امید و بهزیستی ذهنی در رضایت از زندگی. *فصل نامه پژوهش‌های نوین روان شناختی*. ۹۵-۱۱۱، ۴۲.
- عباسی، ر.، رسولزاده طباطبایی، ک.، کبیر، ا.، ابراهیم پور، ر.، و عباسی، ز. (۱۳۸۹). پیش بینی رضامندی زناشویی بر مبنای ویژگیهای شخصیتی: مقایسه مدل شبکه عصبی مصنوعی و روش رگرسیون. *مجله علوم رفتاری*، ۴، ۱۷۱-۱۷۵.
- غفوری، س.، مهدی، ع.، و حسن آبادی، ح. (۱۳۹۲). اثربخشی روان‌درمانی معنوی مبتنی بر بخشودگی در افزایش ضایتمندی زناشویی و کاهش تعارضات زوجین شهر مشهد. *مجله اصول بهداشت روانی*، ۱۵، ۴۵-۵۷.
- فتیحی آشتیانی، ع.، و داستانی، م. (۱۳۸۹). *آزمون‌های روان شناختی، ارزیابی شخصیت و سلامت روان*. تهران: نشر بعثت.
- کوهساریان، پ. (۱۳۸۷). *بررسی تأثیر امید درمانی بر کاهش افسردگی زنان دیابتیک در مرکز پژوهشات دیابت سمنان*. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- گل پرور، م. (۱۳۹۷). *تحلیلی بر نقش شخصیت پیش رود رابطه سرمایه معنوی و بهزیستی معنوی تعالی*. گرا. پژوهش‌نامه روانشناسی مثبت، ۴(۱)، ۳۴-۱۹.
- گروسی فرشی، م. (۱۳۷۶). *رویکردی نوین در ارزیابی شخصیت*. تبریز. نشر جامعه پژوه.
- لانیون، ر. و گوداشتاين، ل. (۱۳۸۲). *ارزیابی شخصیت*. ترجمه س. نقش بندی، ع. قربانی، ح. شاهی برواتی، و ا. ارجمند. تهران: نشر روان (۱۹۹۷).

- therelationship issues, communication & happiness. *Journal of Marital and Family Therapy*, 15, 65-79.
- Pedrotti J. T., Edwards, L. M., & Lopez, S.H. J. (2008). Promoting hope: suggestions for school counselors. *Professional school counseling*, 12(2), 100-108.
- Solomon, B. C. & Jackson, J. J. (2014). Why do personality traits predict divorce? Multiple pathways through satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 106(6), 978-996.
- Sillick, W. J., & Cathcart, S., 2014, the relationship between religious orientation and happiness: The mediating role of purpose in life. *Mental Health, Religion & Culture*, 17(5), 494-507.
- Teresa. M. (2003). Forgiveness and Satisfaction with Life. *Journal of Happiness Studies*, 4, 323-335.
- Weis, R., & Speridakos, E., 2011, A meta-analysis of hope enhancement strategies in clinical. Wnuk, M., & Marcinkowski, J. T., 2014, Do existential variables mediate between religious spiritual facets of functionality and psychological well-being, *Journal of Religion & Health*, 53(1), 56-67.
- Wnuk, M., & Marcinkowski, J. T., 2014, Do existential variables mediate between religious spiritual facets of functionality and psychological well-being. *Journal of Religion & Health*, , 53(1), p. 56-67.
- Doctoral Dissertation. University of Texas at Austin.
- Jiang, H., Wang, L., Zhang, Q., Liu, D.X., Ding, J., Lei, Z., Lu, Q., & Pan, F. (2015). Family functioning, marital satisfaction and social support in hemodialysis patients and their spouses. *Stress Health*, 31(2), 166-74.
- Kaufman, A. (2011). Personality, partner similarity and couple satisfaction: Do opposites attract or birds of a feather flock together. Retrieved by <https://www.prepare-enrich.com>, 26 Oct 2014.
- Kurdek, L. A. (1993). Predicting marital dissolution: A 5-year prospective longitudinal study of Newlywed couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 221-242.
- Lopez, S. J., Floyd, R. K., Ulven, J. C., & Snyder, C. R. (2000). Hope therapy: Helping clients build a house of hope. In C. R. Snyder (Ed.), *Handbook of hope: Theory, measures and applications*. (pp. 123-150). San Diego, CA: Academic Press.
- Mac skill, A. (2012). "Differentiating Dispositional Self-Forgiveness from Other-Forgiveness: Associations with Mental Health and Life Satisfaction", in: *Journal of Social and Clinical Psychology*, 31 (1), 28-50.
- Olson, D. H., Fournier, D. G., & Druckman, J. M. (1982). ENRICH: Enriching & nurturing